

KANNATANU KOHTLEMISE PARIM PRAKTIKA

Riigiprokuratuur 2019

Miks on oluline järgida kannatanu kohtlemise parimat praktikat?

Kui järgin menetluses kannatanuga kokku puutudes alljärgnevaid nõuandeid, siis tunneb kannatanu, et temaga arvestatakse ja ta saab endaga seotud menetlust mõjutada. Tänu sellele taastub tema turvatunne kiiremini ja ta on menetluse jooksul koostööaldis. Tundlik kohtlemine annab ohvrile jõudu tegutseda ning kui ametiasutused kohtlevad teda mõistvalt, on tal lihtsam traumast üle saada ja eluga edasi minna.

Oluline on teha kõik selleks, et taastada ohvri turvatunne. Ohvrisõbralik ja avatud suhtlemine on üks peamisi viise luua turvatunnet: see ütleb kannatanule, et ta on tähtis, tema murest hoolitakse ja teda aidatakse.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata ohvrile, kelle vastu on toime pandud raske isikuvastane kuritegu; eelarvamus- või diskrimineerimiskuritegu; kelle suhe kurjategijaga ja sõltuvus temast muudab ta eriti haavatavaks; terrorismi, organiseeritud kuritegevuse, inimkaubanduse, soolise vägivalda, lähisuhtevägivalda, seksuaalvägivalda või seksuaalse ärakasutamise ja vaenukuriteo ohvrile ning erivajadustega ohvrile.

KANNATANU ESMANE VAJADUS ON:

- **tunda ennast turvaliselt**
- **saada esma- ja kriisiabi**
- **olla ära kuulatud**
- **saada infot**

TEISENE VAJADUS

- positiivne esmane **kontakt menetlejaga**

KOLMANDAKS oleneb kannatanu rahulolu sellest, milline on:

- menetluse ajaline kestus
- uurimise jooksul antav tagasiside
- spetsialistide suutlikkus pakkuda abi ja tuge
- menetluse tulemus (vastavus kannatanu ootustele)
- kontakti kvaliteet menetluse jooksul

Esmane kontakt kannatanuga on usalduse tekkimise mõttes määrav. Kannatanu hindab menetleja professionaalsust selle järgi, kas menetleja rahuldab tema esmaseid vajadusi. Menetleja tõhus töö ei väljendu üksnes kriminaalasja kvaliteetses menetlemises, vaid ka kannatanu lugupidavas kohtlemises. Eri liiki kuriteo ja eri vanuses ohvrite ning nais- ja meessoost ohvrite ootused sellele, milline on professionaalne kannatanute kohtlemine, on erinevad.

DOKUMENDI STRUKTUUR vastab kodaniku 5 põhiõigusele, mille järgi parimad praktikad on kirjeldatud:

1. [INFO ANDMINE](#)
2. [ABIVAJADUSE HINDAMINE JA INNUSTAMINE TEENUSEID KASUTAMA](#)
3. [KAHJUDE HÜVITAMINE](#)
4. [KIIRE MENETLUS](#)
5. [ÕIGLANE MENETLUS](#)

Kontrollnimekiri spetsialistile

1. ESIMENE KONTAKT KANNATANUGA

- Kontrollin, kas kannatanu vajab arsti-, esma- või vältimatut kriisiabi**
- Aitan **turvatunnet** taastada (kolm lauset: „*Me mõistame Sind*“, „*Nüüd on Sul turvaline*“, „*Me aitame Sind*“).
- Kuulan** kannatanut hoolega ja vahele segamata.
- Selgitan välja, kas kannatanu **talub menetlustoiminguid** kohe või tasub need teha hiljem.
- Selgitan välja, kas on võimalik teha menetlustoimingud sündmuskohal või tasub minna jaoskonda.
- Võimaldan kannatanul teha **kriisikõne telefonil 116 006**, et ta saaks kohe emotsionaalset tuge ja nõu.
- Kui juures olid **lapsed, siis eeldan abivajadust** ja teavitan kohalikku KOV lastekaitsetöötajat. Kui teda kätte ei saa või on õine aeg, siis edastan info numbrile **116 111**.
- Selgitan välja, kas kannatanul on **kuskil olla või kuhugi minna**. Kui ei, siis annan infot turvakodu või naiste tugikeskuse kohta.
- Tutvustan ohvriabi võimalusi**, toon häid näiteid tööpraktikast.
- Vägivallakuriteo puhul on tähtis **eemaldada ka vägivallatseja** (kinnipidamine, viibimiskeeld, kainenema toimetamine või vabatahtlik lahkumine).
- Järgmisel päeval pärast sündmust **helistan kannatanule** ja uurin, kuidas ta ennast tunneb.

2. ÜLEKUULAMISEL VÕI MUUL MENETLUSTOIMINGUL

- Selgitan välja, mis kannatanut ohustab (lähisuhe vägivallatsejaga, vanus, puue, vaenusüütegu). **Loon kannatanuga kontakti**.
- Tutvustan lihtsas ja selges keeles kannatanule tema **õigusi ja kohustusi**.
- Selgitan välja, **kas kannatanul on olemas tugistruktuur** ja kas ta saab lähedastega juhtunust rääkida.
- Selgitan välja, kas on tarvis rakendada **lähennemiskeeldu**. Selgitan kannatanule, mis on lähennemiskeeld ja kuidas seda taotleda ning annan vastava infomaterjali
- Selgitan välja, kas kannatanu vajab **esindust** (alaealiste huvide kaitseks, kahjunõude esitamiseks vm).
- Annan kannatanule oma **kontaktnumbri**, et ta saaks vajaduse tekkides mulle küsimusi esitada.

3. MENETLUSE AJAL

- Vahepeal helistan kannatanule ja **hoian teda kursis**, mis on menetluses toimunud.
- Annan kannatanule infot**, kui kahtlustatav vabaneb arestimajast või vahi alt.
- Kui kannatanu varem ei soovinud **ohvriabi teenuseid**, siis pakun nüüd uuesti.
- Selgitan, milline on **menetlusprotsess**.

4. MENETLUSE LÕPETAMISEL, KOHTUSSE SAATMISEL VM

- Selgitan, miks menetlus lõpetati** (näiteks telefoni teel) ning tutvustan kaebuse esitamise võimalusi.
- Selgitan, mis toimub **kohtus**.
- Vajaduse korral tagan, et kannatanu ja kahtlustatav ei kohtuks või kohtuksid nad võimalikult vähe.

- ☐ Selgitan, kuidas kannatanu saab teada kohtuistungi toimumise ajast, kohtuotsuse tegemise (jõustumise) ajast ning kuidas saab kannatanu tutvuda kohtuotsusega.

Kannatanu kohtlemise üldpõhimõtted

1. ANNAN INFOT

EESMÄRK:

- suhtlen kannatanuga ja selgitan menetluses toimuvat.
- Info menetluse kohta on kannatanule kättesaadav ja selge.
- Kannatanu teab oma õigusi.
- Infot annan individuaalselt ja vajadust mööda, võttes arvesse konkreetse kannatanu vajadusi.
- Olen kannatanu jaoks olemas, kui ta seda vajab.
- Ei eelda, et sama liiki kuriteos kannatanud on sarnased.

1.1 Tutvustan ennast ja oma rolli menetluses.

Seda on vaja, et kannatanu tunneks ennast turvaliselt, usaldaks meid ja oleks koostööaldis. Annan kannatanule ka oma **kontaktandmed** (v.a patrull), et ta saaks küsimuste tekkides ühendust võtta. Kontaktandmed võivad olla kirjutatud näiteks kannatanu õiguste deklaratsiooni lõppu.

Suheldes olen sõbralik ja hoidun ülemäärasest ametlikkusest.

Ma **ei eelda, et keegi teine on kannatanut juba informeerinud**. Isegi kui keegi on talle varem infot pakkunud, ei pruukinud see olla arusaadav või piisav. Kannatanu infovajadus võib aja jooksul muutuda: tekivad uued küsimused või on vaja varem jagatud infot selgitada. Seega küsin üle, kas kannatanu on aru saanud ja milliseid küsimusi tal veel on.

1.2. Kannatanuga menetlustoimingut kokku leppides eelistan vahetut suhtlust ja selgitan talle, mis teda ees ootab.

Näiteks **ülekuulamise puhul** teavitan, et ta räägib vabas vormis temaga toimunud sündmustest. Soovitan võtta kaasa abimaterjali (näiteks teha juba enne märkmeid ja toimunud sündmused kronoloogiliselt läbi mõelda, võtta kaasa tšekid, dokumendid jms). Samal ajal ei ole mõistlik kannatanut **infoga üle külvata**, vaid jagada teavet etapi kaupa.

Enne kui kutsun kannatanu menetlustoimingule või kohtusse, räägin talle, et talle hüvitatakse kriminaalmenetlusega tekkinud kulud, näiteks saamata jäänud sissetulek, päevaraha, sõidu- ja ööbimiskulud. Kannatanule, kellele ei säilitata töökohal palka, hüvitatakse tööandja tõendi alusel kogu töölt eemal viibitud aja eest tema keskmine palk. Kui kannatanu ei esita tööandja tõendit, arvutatakse hüvitis töölt eemal viibitud aja eest kehtiva miinimumpalga alusel.

Kui vaja, edastan kannatanule dokumendivormid, juhendan teda nende täitmisel ja veendun, et need saavad esitatud õigel ajal ja õigesse kohta.

1.3. Tutvustan kannatanule tema õigusi lihtsas ja mõistetavas keeles.

Kui võimalik, annan kannatanule õiguste deklaratsiooni, et ta saaks oma õigustega põhjalikumalt tutvuda. Kannatanu soovi korral saadan talle need ka e-posti teel. Kui kannatanu ei ole õigustega kursis või ei saa neist aru, võib (kuriteo)sündmus põhjustada temas hüljatustunnet, haavatavust ja ärevust.

→ [Kannatanu õigused](#)

1.4. Selgitan välja (näiteks enne menetlustoimingu tegemist), kas kannatanul on olemas toetav inimene, keda ta soovib menetlustoimingul enda kõrvale.

Kõige parem on selgitada seda võimalust juba menetlustoimingut kokku leppides. Kui kannatanul ei ole sellist inimest, aga tuge oleks vaja, siis uurin võimalust kaasata ohvriabi **tugiisik**. Menetlustoimingut tehes arvestan kannatanu vajaduste ja emotsionaalse seisundiga.

1.5. Selgitan kannatanule, milline näeb välja menetlusprotsess: on olemas kohtueelne menetlus ja kohtumenetlus.

Tutvustan kannatanule **menetlusliikide eripärasid** ja valikuid lihtsalt ja arusaadavalt. Kokkuleppemenetluses selgitan nõusoleku andmise tähendust, teiste menetlusliikide puhul põhjendan, miks valiti just see menetlusliik. Selleks et vältida kannatanu koormamist ja tagada optimaalne ajakasutus, on mõistlik teha seda kriminaaltoimiku tutvustamisel.

Üldmenetlus – toimub klassikaline kohtumenetlus, kus kuriteofakt arutatakse kohtusaalis kohtuniku juhtimisel läbi. Kannatanu peab arvestama, et ta kutsutakse kohtusse, kus ta on kohustatud andma risküsitluses ütlusi, ja seejuures kohtub ta süüdistatavaga, kellel on õigus esitada talle küsimusi. Selgitan, et kaitsetaktika võib olla ründav.

Kokkuleppemenetlus – kannatanu nõusolekut tuleb küsida pärast seda, kui on selgitatud, et selle menetluse puhul lepivad prokuratuur ja süüdistatav kokku süüdistuse sisu, tekitatud kahju ja karistuse liigi, kuid karistuskokkuleppe kinnitab kohus. Selgitan, et kannatanule võib see olla säästvaim menetlusliik ja üldjuhul jõutakse otsuseni kiiresti, aga juba antud nõusolekut ei saa hiljem tagasi võtta.

Lühimenetlus – kriminaalasi lahendatakse kohtus toimiku põhjal ja kannatanu ei pea kohale ilmuma. Selgitan, miks süüdistatava karistust kolmandiku võrra kergendatakse.

Käskmenetlus – kui tegu on kuriteoga, mille puhul võib piirduda rahalise karistusega ja asjaolud on selged, võib kohtupidamine toimuda kirjalikus vormis.

Kiirmenetlus – kui asjaolud on selged ja tegu on teise astme kuriteoga, võib selle kahtlustatava nõusoleku korral lahendada kiirkorras, 48 tunni jooksul alates kahtlustatava kinnipidamisest.

2. HINDAN ABIVAJADUST JA INNUSTAN TEENUSEID KASUTAMA

EESMÄRK:

- **abivajadusega kannatanu jõuab talle vajalike teenuste või toetusmeetmeteni.**

2.1. KANNATANU VAJADUSTE HINDAMISE MEELESPEA

Meelespea eesmärk on selgitada välja, kas kannatanul on erivajadusi (näiteks vajab ta samast soost menetlejat, mõnd konkreetset teenust vms). Meelespea on uurijale kasulik materjal, et ta ei jätaks ühtki kannatanuga seotud tähtsat aspekti tähelepanuta. Eri kannatanute puhul on olulised eri punktid ning alati ei pea analüüsima tervet kontrollküsimustikku, vaid võib keskenduda konkreetset kannatanut puudutavatele punktidele.

Hindamistulemuste põhjal võib tekkida **vajadus teha kannatanuga enne kohtumist eeltööd**. Samuti võib tekkida vajadus korraldada võrgustikukohtumine teiste asutuste ja spetsialistidega, kellega koos on kannatanu vajadusi lihtsam mõista ning juhtumile parimat lahendust pakkuda. Selline vajadus on vägagi tõenäoline raskete lähisuhtevägivalla juhtumite ning alaealise kannatanuga vägivallakuritegude puhul. On mõistlik välja selgitada, kas tal on erivajadused, võtta arvesse, kui kannatanu on alaealine või eakas ning millise kuriteoliigiga on tegu. Kui kannatanul on erilisi vajadusi, siis arvestan sellega oma selgitustes, kõnemaneeeris jne. Vajaduse korral kaasan menetlusse spetsialisti (psühholoog, lastekaitsetöötaja, kogemusnõustaja, tõlk).

- Kui arvestada kannatanu individuaalseid vajadusi, usaldab ta õiguskaitset rohkem. **Eesmärk on vähendada kannatanu hirmu, aidata taastada kannatanu turvatunnet.**
- Individuaalseid vajadusi on vaja hinnata kannatanu turvalisuse planeerimiseks ja ohtude haldamiseks.

KANNATANU PRAEGUNE OLUKORD. Selgitan välja, kas:

- kannatanule tekitati kuriteoga **vigastusi**
- kannatanu on hirmunud või **ärevuses**
- tal on **lähedasi**, sugulasi, sõpru või kogukond (kultuuriline, usuline vms), kes saaksid teda toetada
- ta tunneb ennast **hüljatuna**
- ta tunneb ennast **depressiivselt** või on tal suitsiidimõtted
- tal on **kontakt kahtlustatavaga**, kas ta suhtleb kahtlustatavaga

Järgmised küsimused mõtlen läbi ainult siis, KUI KANNATANUL ON KAHTLUSTATAVAGA KONTAKT.

Selgitan välja, kas:

- kannatanu **elab** kahtlustatavaga **koos**;
- kahtlustatav proovib kannatanut mõjutada**, heidutada, hirmutada või tülitada. Tuleb hoolitseda, et kannatanu ei puutuks kahtlustatava või süüdistatavaga kokku, kui see mõjub talle halvasti;
- tal on kahtlustavaga **majanduslike** küsimuste (rahaasjade) tõttu probleeme või tülisid;
- tal on kahtlustatavaga probleeme, tülisid või käimasolevaid (kohtu)vaidlusi laste pärast;
- kahtlustatav on varem vägivaltsenud teiste pereliikmetega (laste, sugulastega jt) või koduloomadega;
- ta saab kasutada oma dokumente ja raha;
- tal on vabadus ringi liikuda ja kodust või elukohast lahkuda;

Varasemad süüteod / juhtumid

- Selgitan välja, kas kahtlustatav on kannatanut kunagi **ähvardanud** (vägivallaga) või **olnud temaga vägivaldne**.

Järgmised küsimused esitan ainult siis, KUI KAHTLUSTATAV ON KANNATANUT ÄHVARDANUD VÕI OLNUD TEMAGA VÄGIVALDNE. Selgitan välja, kas:

- kahtlustatav on kunagi kasutanud kannatanu vastu relva;
- kannatanu on kunagi esitanud kahtlustatava kohta avalduse või kaebuse politseisse;
- mõni teine inimene on ohustatud;
- kannatanut on ähvardanud mõni kolmas inimene;

Kahtlustatav / teo toimepanija

- Selgitan välja, kas kahtlustatav on kindlaks tehtud.
- Järgmised küsimused mõtlen läbi, kui kahtlustatav on kindlaks tehtud. Selgitan välja, kas:
- kahtlustataval on ligipääs relvadele
- ta on varem kannatanu vastu toime pandud kuriteos süüdi mõistetud
- ta on kunagi mõnes (raskes) kuriteos süüdi mõistetud
- tal on olnud probleeme alkoholi või narkootikumidega
- tal on olnud vaimse tervise probleeme
- ta on ähvardanud enesetapuga või seda üritanud

Sellise info põhjal saab tuvastada konkreetse kannatanu vajaduse, aidata tal paremini teenuseni jõuda ja tagada tema turvalisust.

2.2. OHVRIABI

Mida kannatanule öelda, et motiveerida teda ohvriabisse pöörduma? **Me ei jäta teda enam üksi.** Meie meeskonnas on keskne roll ohvriabitöötajal, kelle ümber koonduvad teised toetajad. Meid on piisavalt selleks, et aidata ja olla olemas. Me oleme valmis astuma koos kannatanuga esimese sammu, anname tema soovi edasi ohvriabitöötajale.

Õigus pöörduda ohvriabisse on kõigil inimestel, kes on langenud hooletuse või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalda ohvriks. Iga inimene, kellele on põhjustatud kannatusi või tekitatud kahju, võib saada nõustamist olenemata sellest, kas kahju tekitaja on selgeks tehtud ja kas tema vastu on algatatud kriminaalmenetlus.

→ **Kui kannatanu soovib murede lahendamiseks abi, tuleb ta suunata ohvriabitöötaja poole.**

Ütlen kannatanule, et ta saab abi ohvriabist, siis, kui ta tunneb:

- ärevust, hirmu
- häbi
- paanikat
- jõuetust
- ei tule igapäevaeluga toime

Ohvriabitöötajad pakuvad emotsionaalset tuge, jagavad infot abivõimaluste kohta ja aitavad suhelda teiste asutustega. Ohvriabikeskuse nõustamist saab ka **anonüümselt**, kuid hüvitisi ja teenuseid taotledes on vaja esitada isikuandmed. Ohvriabikeskuses tagatakse konfidentsiaalsus.

OHVRIABITEENUSED

Hüvitised. Selgitan kannatanule ohvriabi seadusest tulenevaid hüvitamise põhimõtteid. Hüvitist makstakse juhul, kui kuriteo tagajärjel on ohvril tekkinud raske tervisekahjustus, vähemalt kuus kuud kestev tervisehäire või kui ohver on saanud kuriteo tagajärjel surma. Ohvriabi seaduse alusel hüvitatakse 80% varalisest kahjust, kuid ühele ohvrile ja tema kõigile ülalpeetavatele kokku mitte üle 9590 euro. Ohvriabi seaduse § 19 kohaselt on kuriteoohvri hüvitise määramiseks vaja uurimisasutuse tõendit, mille küsib ohvriabitöötaja ise politseilt.

• Prillidele, hambaproteesidele, kontaktläätsedele ja muudele keha funktsioone asendavatele abivahenditele ning riieale tekitatud kahju	• Töövõimetusest tulenev kahju • Ohvri ravikulud • Ohvri surmast tulenev kahju • Ohvri matusekulud

Ohver ja tema pereliikmed võivad saada **psühholoogilist nõustamist**. Selleks on vaja kohtuda ohvriabitöötajaga, kes vormistab vastava taotluse. Politseil on kohustus väljastada ohvriabile tõend süüteomenetluse alustamise kohta.

Inimkaubanduse ohvritel ja seksuaalselt väärkoheldud alaealistel on õigus saada **turvalist majutust, psühholoogilist nõustamist, tervishoiu- ja tõlketeenust ning muid füüsiliseks ja psühhosotsiaalseks taastumiseks vajalikke teenuseid**. Teenuseid on õigus saada ka isikul, kelle puhul on tekkinud kahtlus, et ta on langenud inimkaubanduse ohvriks või teda on alaealisena seksuaalselt väärkoheldud ning selle kohta on politseile või prokuratuurile edastatud kuriteoteade. Seksuaalselt väärkoheldud alaealiste puhul informeerib politsei lastemaja, kes omakorda informeerib lastekaitset. Veendun, et politsei on lastemaja informeerinud. Lastemaja kohta on esitatud täpsemat informatsiooni dokumendi lisas asuval lingil. **Saatjata alaealistel välismaalastel** on ohvriabiteenuse raames õigus saada nõustamist ning abi suhtlemisel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning juriidiliste isikutega, samuti psühholoogilist abi kui ta on langenud vägivallakuriteo ohvriks.

Lepitusteenus.

Lepitusmenetluse eesmärk on lepitada kahtlustatav või süüdistatav ja kannatanu ning heastada kuriteoga tekitatud kahju. Lepitamine ei tähenda, et süütegu ei oleks olnud. Lepitamine ei tähenda, et kannatanu peab andestama. Lepitamine tähendab, et leitakse ühisosa, millega kannatanu nõus on, mis aitab toimepandud süütegu kannatanu ja tema tuleviku jaoks heastada. Lepitus eeldab kannatanu nõusolekut.

Lepitamisega kaasatakse kannatanu otsustamisse ning vähendatakse kuriteoga kaasnenud pingeid, hirmu, viha jm tundeid. Menetluses arvestatakse ennekõike kannatanu/ohvri huve, kuid tegeldakse kuriteo mõlema poolega. Lepitamine aitab rakendada ka taastava õiguse meetmeid. Kannatanu soovi korral tuleks pakkuda kahju heastamist, kui süüteoga on tekitatud kahju.

2.3. KANNATANU (JURIIDILINE) ESINDAJA

Üldjuhul ei vaja kannatanu esindajat, sest politseiametnik või prokurör selgitab talle tema õigusi ja võimalusi. Esindajat võib vaja olla näiteks siis, kui kannatanu tahab koostada kahjunõuet või on ta alaealine. Alaealise puhul menetleja hindab vajadust ja taotleb esindaja määramist, kui on huvide konflikt näiteks pereliikmega. Vähekindlustatud kannatanud võivad kohtu kaudu taotleda riigi õigusabi. Menetleja selgitab kuidas ja kust seda leida (näiteks üldise tasuta õigusnõustamise võimalust ja et on olemas lehekülg [JuristAitab](#)).

Ka ohvriabi tugisikud on valmis kannatanuga kohtusse minema, kui ta seda vajab.

2.4. TURVAKODUD JA NAISTE TUGIKESKUSED

Kui kannatanul ei ole kuhugi minna, tuleb talle anda infot lähima turvakodu või naiste tugikeskuse kohta. Võimaluse korral tuleks see info kannatanule välja printida. Riiklik [naiste tugikeskuse teenus](#) on naistevastase vägivalda ohvritele, pakutakse nii majutust kui psühholoogilist ja juriidilist nõustamist. Kohaliku omavalitsuse turvakodud on ka muude sotsiaalprobleemidega emadele ja lastele (Nt Tallinnas [Ema ja lapse turvakodu](#), Ema ja lapse turvakoduteenus [Tallinna Laste Turvakeskuses](#), Tartus [Tartu Laste Turvakodu](#)). Meesohvritele spetsiaalseid turvakodusid hetkel ei ole, kuid kohalik omavalitsus on kohustatud turvakoduteenust pakkuma ja seega tuleks meesohvri puhul ühendust võtta kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaga, kes peab leidma võimaluse kannatanu majutamiseks. Vajadusel võtab menetleja ühendust tugikeskusega ja veendub, et kannatanu sinna turvaliselt kohale jõudis.

2.5. LÄHENEMISKEELD

Selgitan kannatanule, mis on lähenemiskeeld ja kuidas seda taotleda. Lähenemiskeeldu **seab kohus** ja see tähendab inimesele pandud keeldu läheneda teisele inimesele sealhulgas sidevahendi kaudu (helistamine, sõnumineerimine). Sageli seatakse lähenemiskeeld selle inimese kaitseks, kelle vastu on kasutatud füüsilist või vaimset vägivalda. Lähenemine võidakse keelata ka vägivaltatsejal tema enda koju. Lähenemiskeeldu on kaht liiki: ajutine (elu ja turvalisuse kaitseks kriminaalmenetluse ajal) ning kohtus süüdi mõistetud inimesele määratav lähenemiskeeld. Mõlemat tüüpi lähenemiskeeldu saab määrata üksnes isikuvastase või alaealise vastu toime pandud kuriteo puhul. Kannatanu nõusoleku korral esitab selle taotluse kohtule prokurör.

→ [Lähenemiskeeldu lühike juhendmaterjal eesti keeles ja vene keeles](#)

→ [Lähenemiskeeldu põhjalikum juhendmaterjal eesti keeles ja vene keeles](#)

2.6. VÕRGUSTIK

Kui tekib arusaam, et juhtumi lahendamise nõuab koostööd teiste asutustega, tuleb kutsuda kokku **võrgustik**.

Võrgustikutöö keskendub ohvrile: igal võimalikul moel arvestatakse kannatanuga ning sellega, kuidas tema elu- ja töökeskkond mõjutavad tema probleeme ja nende lahendamist. Eesmärk on **osutada inimesele või perele sobivat abi tõhusalt ja kiiresti**. Kannatanu

vajadusi käsitletakse terviklikult, ehkki meetmeid rakendavad eri ametkonnad. Kannatanut toetab vabatahtlik **tugiisik**, kes on vägivallaohvriga **sekkumisplaani** elluviimise ajal pidevas kontaktis, et teda nõustada ja psühholoogiliselt toetada. Muid teenuseid osutatakse ohvri vajaduste ning võrgustiku osaliste pädevuse ja töövaldkonna järgi (näiteks õiguskaitse, psühholoogiline või majanduslik nõustamine, majutus jne). Võrgustiku liikmed osutavad teenuseid ise või juhatavad nad ohvri teenusepakkuja juurde.

Suures ohus lähisuhtevägivalla all kannatanud:

Kui märkan suures ohus olevat vägivallaohvrit, teen **DASHi riskihindamise** või suunan ohvri riskihindamisele mõne pädeva spetsialisti, näiteks ohvriabi töötaja juurde. Suure riskiga lähisuhtevägivalla juhtumeid arutatakse ja lahendatakse MARACi koosolekutel: tuvastatud riskide ja spetsialisti arvamuse alusel võib iga võrgustiku liige tuua juhtumi võrgustikule arutada. Seejärel koguvad kõik võrgustiku liikmed ohvri ja tema probleemi kohta oma valdkonnast infot ja jagavad seda ning jagatud info põhjal **koostatakse üheskoos plaan ohvri kaitsmiseks ja abistamiseks**. [MARACi juhtumites](#) leitakse koos spetsialistidega võimalusi tagada kannatanu turvalisust.

2.7. PROKURÖRI JA UURIJA SUHTLUS KANNATANULE ABI PAKKUMISE OSAS

Oluline on ka see, et prokurör ja uurija suhtleksid omavahel ? ja oleksid kursis, **millist abi on kannatanule pakutud**, ning see info oleks prokurörile kättesaadav. Sellisel juhul on tagatud kannatanu abistamises järjepidevus. Kui kannatanu on varem mingit liiki abist keeldunud või tal seda abivajadust varem ei olnud, võib see vajadus ikkagi tekkida. Pean meeles, et kannatanu võib arvata, et ta ei ole mõnd liiki abi vääriline – ta ei oska näha, et tema juhtum ja abivajadus on piisavalt tõsine.

3. KAHJUDE HÜVITAMINE

EESMÄRK:

- **toetan kuriteoga tekitatud kahju vabatahtlikku hüvitamist võimalikult varases menetlusetapis ja selgitan võimalust esitada nõue tsiviilhagi kaudu.**

3.1. Tutvustan kannatanule tsiviilhagi esitamise võimalust ja tähtaegu.

On tähtis, et kannatanu saaks aru, miks on mõistlik esitada tsiviilhagi kriminaalmenetluse raames (riigilõivuvaba ja kiirem). Selgitan, et tsiviilhagi esitamise viimane tähtaeg on 10 päeva pärast seda, kui prokurör tutvustab talle toimikut, ning tsiviilhagi peab olema tõendatud ja hagi summa realistlik. Vahel aitab realistlikku summat selgitada Riigikohtu praktikat läbi konkreetsete näidete. Aitan kannatanul vormi täita. Kui kannatanu ei ole tsiviilhagi veel esitanud, tuletan talle seda võimalust meelde terve menetluse ajal.

3.2. Selgitan kannatanule, et kui ta on raske kuriteo ohver, saab ta riiklikku hüvitist, millest oli juttu peatükis 2.2.

Hüvitist makstakse Eestis toime pandud vägivallakuriteo ohvritele ja ohvri ülalpeetavatele. Hüvitist saavad taotleda ka need kannatanud, kelle vastu toime pandud tegu pole kvalifitseeritud kui **raske tervisekahjustuse tekitamine** (karistusseadustiku § 118), **vaid teatud juhtudel ka kehaline väärkohtlemine** (§ 121). Seda juhul, kui kannatanu ei parane saadud vigastusest ja sellest tekib vähemalt neli kuud kestev tervisehäire. Kui kannatanu küsib vastavat tõendit ise (üldjuhu küsib ohvriabi), siis tuleb see talle anda. Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi kontrollib asjaolusid ja teeb otsuse hüvitise määramise kohta.

3.3. Selgitan kannatanule, et menetluses, saab kasutada taastavat õigust.

Sellisel juhul kohtub kannatanu kahju tekitajaga, et selgitada talle tema teo tagajärgi. See aitab kannatanul toimunust üle saada ja kahju tekitajal mõista oma teo tagajärge, võtta vastutust ning vältida edaspidi sarnaseid tegusid. Taastavat õigust rakendades väheneb ka kannatanu traumajärgne stress ja hirm ning ta on õigussüsteemiga rohkem rahul. Taastava õiguse meetmeid saab rakendada vaid siis kui see on kannatanu huvides ja talle ohutu.

- 3.4. Kannatanule tuleks selgitada, et pärast kohtuotsuse jõustumist peab ta pöörduma **kahjunõude täitmiseks kohtutäituri** poole.

4. KIIRE MENETLUS

EESMÄRK:

- **lahendus ja tagasiside jõuavad kiiresti kannatanuni.**

- 4.1. Arvestan menetlustoiminguid ja näiteks võrgustiku kohtumisi kokku leppides kannatanule sobiva **ajagraafikuga** ega kutsu teda põhjusega korduvalt kohale. Kui kannatanu emotsionaalne seisund võimaldab, kuulan ta üle sündmuskohal. Jaoskonnast kaugemal elavale kannatanule tuleb pakkuda võimalust anda ütlusi mõnes teises jaoskonnas või kodus (näiteks Skype'i teel).

- 4.2. Kasutan **digivõimalusi**.

Eesmärk on vältida menetlusi, kus kannatanu kuulatakse üle tükk aega pärast avalduse esitamist. Kannatanu ei peaks esitama üht ja sama infot mitu korda (näiteks kuriteoteles ja ülekuulamisel). Samuti tuleb hoiduda korduvatest ülekuulamistest ja esitada lisaküsimusi näiteks e-kirja teel, vormistades need dokumentaalse tõendina. Kui kannatanu on juba jaoskonnas, kus on ohvriabitöötaja, tuleks ta samal päeval vastu võtta.

- 4.3. Kui kannatanuga tehakse toiminguid, ei tohi teda asjatult ootama jätta.

5. ÕIGLANE MENETLUS

EESMÄRK:

- **kannatanu tunneb, et menetlus oli õiglane ja professionaalne.**

- 5.1. Tutvustan kannatanule võimalust esitada kaebusi ning annan praktilist infot, kuidas ja kuhu kannatanu kaebusi esitada saab.

- 5.2. **Annan kannatanule ausat ja julget tagasisidet.** Enne kui koostan näiteks lõpetamise määruse (eriti põhistamata määruse korral), **helistan kannatanule ja teavitan teda** lõpetamise põhjustest ja kuidas peaks kannatanu edasi käituma, et ta tunneks ennast turvaliselt.

- 5.3. Kui kannatanu või kahtlustatav on mulle **tuttav inimene**, teatan sellest vahetule juhile, et ta saaks anda juhtumi teisele ametnikule. Kannatanut kohtlen samamoodi nagu iga teist kannatanut. Julgustan kõiki kannatanuid küsima abi ja nõu.

6. LISAD

LISA 1. LAPSESÕBRALIKU MENETLUSE MEELESPEA

→ [Infobuklett](#)

TEEN KÕIK LAPSESÕBRALIKU MENETLUSE HUVIDES

Kui järgite menetluses lastega kokku puutudes alljärgnevaid nõuandeid, siis tunneb laps, et temaga arvestatakse ja ta saab mõjutada endaga seotud toiminguid, näiteks ülekuulamist. Samuti õpib laps tundma inimest, kes temaga menetlustoiminguid teeb.

ANNAN LAPSELE PIDEVALT INFOT NING ARVESTAN TEMA VANUST JA ELUKOGEMUST

- Mõtlen enne lapsega kohtumist läbi, kuidas **minu isikuomadused, suhtlemisoskus ja elukogemus võivad mõjutada tööd lapsega.**
- Tutvustan** ennast lapsele iga kord ja selgitan talle oma rolli menetluses.
- Jagan lapsele ja tema lähedastele praktilisi juhtnööre ja infot ees ootava kohta, eeldamata, et seda on teinud keegi teine. Kohtumise alguses **selgitan** lapsele, mis juhtuma hakkab, ning kohtumise lõpus räägin, mis edasi saab.
- Kannan hoolt, et laps oleks informeeritud juba varem, aga selgitan talle ees ootavat ka vahetult enne ülekuulamist või istungit.
- Informeerin last nii suuliselt kui ka kirjalike materjalide abil. Kui vaja, kasutan pildimaterjali.
- Kohandan suulist ja kirjalikku teksti lapse vanuse, arengutaseme ja võimalike suhtlemisraskustega (võttes vajaduse korral appi eakohaste küsimuste juhise ja [lapse küsitlemise käsiraamatu](#)).
- Olen lapsega sõbralik, hoidun ülemäärasest ametlikkusest ja jälgin oma hääletooni, kehakeelt, kõneviisi, riietust, inimeste asetust ruumis (eri tasapinnad jms).
- Julgustan last väljendama oma soove ja arvamust ning kujundan talle turvalise ja mugava õhkkonna, kus ta julgeb küsimusi esitada. Ma ei eelda, et laps küsib kõike ise, vaid uurin, kas midagi on vaja selgitada ja kas ta tunneb ennast julgelt.
- Veendun iga kord pärast lapse informeerimist, et ta sai kõigest aru (näiteks palun lapsel mõtet oma sõnadega korrata).
- Kannan hoolt, et lapsele ja tema perele antaks tagasisidet võimalikult kiiresti.

HOOLITSEN, ET LAPSAKSAKS TUGE JA ABI

- Selgitan välja, kas lapsel on olemas toetav inimene – esindaja, kaitsja, lastekaitsetöötaja, lapsevanem vm –, kes kontrollib enne menetlustoiminguid, nende ajal ja pärast neid, et last on tema õigustest ja kogu protsessist piisavalt informeeritud: et laps teab, mis toimub menetluse jooksul ja ka hiljem.
- Selgitan välja, kas laps usaldab toetavat inimest ja tunneb ennast temaga julgelt või tuleks leida veel keegi, kelle toel ta tunneks ennast menetluses turvaliselt.
- Küsin, kas laps tahab, et teda saadaks ülekuulamisel või istungil keegi kindel inimene, ning kas ja miks ei tohiks mõni inimene ülekuulamisel või istungil temaga koos osaleda.
- Selgitan enne ülekuulamist või istungit välja, kas lapsel on liikumis- või kõnepuue, psühholoogilised erivajadused, autism vms, mistõttu võib ta vajada erilist tuge.
- Kaasan menetlusesse lastekaitsetöötaja, psühholoogi vm professionaali, kui seda on vaja või ei ole ma ise vastavat koolitust läbinud.
- Kaalun, millised isikud sobivad kõige paremini just seda last üle kuulama või istungit läbi viima ja sellel osalema. Võtan arvesse konkreetse lapse vajadusi ning ülekuulaja või ülekuulamisel osaleja sugu ning ametit ja rolli.
- Kannan hoolt, et ülekuulamis- või istungiruumis oleks võimalikult vähe inimesi ja seal ei viibiks kedagi, kes võib mõjuda lapsele häirivalt (sh kahtlustatav või süüdistatav).

- Teen kindlaks, kas laps teab, kes temaga ülekuulamisel või istungil vestleb ja mis on selle inimese roll.
- Selgitan välja, kas lapsevanemad on psüühiliselt valmis last tema huve arvestades toetama ja talle vajalikku infot edasi andma (näiteks kui vanem on ise juhtunust traumeeritud või kaitsepositsioonil, ei pruugi tal olla energiat ega oskusi pöörata lapsele piisavalt tähelepanu).

KORRALDAN ÜLEKUULAMISE VÕI ISTUNGI LAPSESÕBRALIKULT

- Kasutan lapsesõbralikku ülekuulamisruumi ja selgitan välja, kas istungi, ülekuulamise või muu toimingu asukoht ja aeg sobivad lapsele.
 - Võimaluse korral küsin seda lapselt endalt.
 - Jälgin, et ülekuulamise või istungi tõttu ei kannataks lapse muud tähtsad tegevused, näiteks kontrolltööd.
 - Kui lähen lapsega rääkima kooli või mujale, kus on lapse tuttavaid, siis kannan hoolt, et olukord ei stigmatiseeriks teda ega tekitaks temas ärevust (näiteks ei kannan ma vormiriietust, valin diskreetse koha ja aja jms).
- Kui vaja, korraldan enne ülekuulamist või istungit lapsele kohtumaja, kohtusaali jm ruumide tutvustamise, et lapse ärevust vähendada. Küsin lapselt, kas ta soovib ruumidega tutvuda.
- Tagan, et laps ja tema lähedased ootaksid kohapeal toiminguid võimalikult vähe aega ning pikema ootamise korral teaksid nad, kus ja millal saab süüa-juua jms.
- Jälgin, et laps ei puutuks ootamise ajal kokku kahtlustatava, süüdistatava ega teistega, kellega ta ei peaks kokku puutuma.
- Korraldan ülekuulamise või istungi võimalikult lühikesena – kõige rohkem üks tund.

VÄLDIN LAPSE KORDUVAT ÜLEKUULAMIST SAMAS ASJAS

- Kui võimalik, ennetan lapse korduvat ülekuulamist.
- Püüan korduva ülekuulamise asemel kasutada audiovisuaalseid salvestusi.
- Teen koostööd ja vahetan infot juhtumiga seotud spetsialistidega, et last ei peaks uuesti küsitama. Seejuures arvestan, et seksuaalselt väärkoheldud lapse peaks esmalt ära kuulama lastemaja spetsialist või vastava väljaõppega uurija.
- Kui korduvat ülekuulamist ei saa kuidagi vältida, siis:
 - tagan, et võimaluse korral kuulaks last üle sama spetsialist;
 - püüan luua lapsega usaldusliku suhte, selgitan lapsele, miks on vaja teda korduvalt üle kuulata;
 - väldin võimaluse piires küsimuste kordumist.

PÄRAST ÜLEKUULAMIST VÕI ISTUNGIT JA MENETLUSE LÕPPEDES

- Veendun, et lapsele on antud tagasisidet ja infot selle kohta, mis edasi saab.
- Kui menetlustoimingutes ilmnes, et laps ja pere võivad vajada lisaabi, siis teavitan sellest vastavat spetsialisti ning aitan lapsel ja perel spetsialistiga ühendust võtta.
- Jätan lapsele ja perele selged kontaktandmed, kust nad saavad infot ja tuge.
- Mõtlen, milliste spetsialistidega tuleks arutada järgmisi lapsega seotud samme.
- Selgitan iga menetlustoimingu lõpus välja, kes lapsega edasi tegeleb, talle infot jagab ja teda toetab.
- Kannan hoolt, et lapse ja pere ootamisaeg ülekuulamisest või istungist kuni otsuseni ja tagasiside saamiseni oleks võimalikult lühike.

→ [Lapse ülekuulamise õppevideo](#)

KASULIKUD LINGID

Kannatanule (avan ja näita kannatanule)

- www.palunabi.ee
- [Abiks ohvrile](#)
- [Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi](#)
- [Ohvriabitöötajate kontaktandmed](#)
- [Kohtuteave](#)
- www.juristaitab.ee
- [Avalik e-toimik](#)
- [Naiste tugikeskused](#)
- [Psühholoogilise abi kulude hüvitamine](#)
- [Kuriteoohvri riiklikud kahjuhüvitised](#)
- [Seksuaalvägivalda kriisiabikeskused](#)
- [Lastemaja](#)
- [Infoleht õigustest](#)

Spetsialistile

- www.palunabi.ee
- [Abiks ohvrile](#)
- [Menetluse skeem](#)
- [Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi](#)
- [Ohvriabitöötajate kontaktandmed](#)
- [Tarkvanem](#)
- [Sotsiaalprogrammid](#)
- [Naiste tugikeskused](#)
- [Psühholoogilise abi kulude hüvitamine](#)
- [Kuriteoohvri riiklikud kahjuhüvitised](#)
- [Lastemaja](#)

LISA 3. OHVRI ÕIGUSED

Igaüks meist võib langeda kuriteo ohvriks. Kui oled kuriteost teada andnud, on Sul võimalik saada tuge. Kannatanuna on Sul õigus väarikale ja lugupidavale kohtlemisele. Sinu ohvrikogemuse leevendamiseks pakutakse Sulle mitmesugust abi.

ÕIGUS SAADA JA ANDA INFOT

- Võid tutvuda menetlustoiminguga, näiteks **ülekuulamise protokolliga** ja teha menetlustoimingu kohta märkusi. Selleks anna oma soovist uurijale teada.
- Sul on õigus tutvuda pärast kohtueelse menetluse lõppu **kriminaaltoimikuga**. Küsi seda prokurörit.
- **Võid osaleda kohtuistungil** asja arutamisel.
- Kui Sa ei valda piisavalt eesti keelt, võid saada **suulise tõlgi abi** ning olulisest teabest – nt kohtuotsusest või kriminaalmenetluse lõpetamise määrusest – ka tasuta kirjaliku tõlke.
- **Sa ei pea andma ütlusi** oma lähedase ega iseenda vastu. Samuti ei pea Sa andma ütlusi, kui Sul on ameti- või kutsetegevuse tõttu kohustus hoida saladust.
- Kui kahtlustatava **vahistamine või vabastamine võib Sind ohtu seada**, on Sul õigus teada saada, kui ta vahistatakse või vabastatakse. Räägi oma soovist prokurörile või uurijale.
- Kui oled langenud seksuaal- või soolise vägivalda või lähisuhtes toime pandud kuriteo ohvriks, võid paluda, et **Sind kuulaks üle Sinuga samast soost inimene**.
- Sul on õigus esitada oma seisukoha kaitsmiseks tõendeid, mis iseloomustavad juhtunut kõige paremini. Samuti võid esitada kaebusi ja taotlusi uurijale ja prokurörile.
- Sul on õigus saada teada **kohtuotsusest**. Oma kahjunõude täitmiseks peaksid pöörduma kohtutäituri poole.

ÕIGUS SAADA TUGE

- Võid võtta menetlustoimingule kaasa **toetava inimese**.
- **Ohvriabi** kaudu on võimalik saada abi suhtlemisel erinevate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega, psühholoogilist nõustamist, teatud juhtudel kuriteoga tekkinud kahju hüvitamist ja muud nõu
 - Loe lähemalt [sotsiaalkindlustusameti võrgukodust](#);
 - veebilehelt [Abiks Ohvrile](#);
 - Telefon: 116 006 ja e-post: info@sotsiaalkindlustusamet.ee
 - Chat: www.palunabi.ee
- **Võid taotleda lähenemiskeeldu**, et Sulle ohtlik inimene ei viibiks Su läheduses, elu- või töökohas ega suhtleks Sinuga telefoni ega interneti kaudu. Selles aitab Sind prokurör, infot saad ka uurijalt. Loe lisaks veebilehelt [Abiks Ohvrile](#).
- **Sul on õigus esindajale. Infot õigusabi ja õigusnõu kohta** saad
 - telefonil 688 0400 e-posti teel abi@juristaitab.ee ;
 - portaalist [Jurist Aitab](#).

ÕIGUS SAADA KAHJUHÜVITIST

- Sul on õigus Sulle kuriteoga tekitatud kahju hüvitamisele. Sul on õigus esitada politsei või prokuratuuri kaudu ilma riigilõivu maksmata **tsiviilhagi kahjude hüvitamiseks**. Seda võib teha esimesel võimalusel, aga mitte hiljem kui kümme päeva pärast seda, kui tutvusid prokuratuuris kriminaaltoimikuga. Võimaluse korral võta juba ülekuulamisele kaasa kahju tõendamiseks vajalikud dokumendid (tšekid, kviitungid). Täpsemat infot annab uurija, kes aitab ka täita vastava vormi, mida on võimalik hiljem täpsustada või muuta.
- Kui oled langenud raske kuriteo ohvriks, siis maksab riik sulle kuriteoohvritele makstavat riiklikku hüvitist, mille kohta saad täpsemalt lugeda [Abiks Ohvrile](#). Hüvitist makstakse Eesti Vabariigi territooriumil toimepandud vägivallakuriteo ohvritele ja ohvri ülalpeetavatele

ÕIGUS SAADA ÕIGLAST KOHTLEMIST

- **Sul on õigus vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine.** Selleks saada kümne päeva jooksul alates sellest, kui said määruse või teatise, prokuratuurile e- või paberkiri, milles selgita vabas vormis, miks peaks kriminaalmenetlust alustama või jätkama. Kontaktandmed leiad veebilehelt www.prokuratuur.ee. Kui menetlust ei alustatud või see lõpetati, aga vajad ikkagi abi, pöördu ohvriabi poole.
- Võid anda nõusoleku kohaldada **kokkuleppemenetlust**. Sel juhul nõustub kahtlustatav karistusega, milles lepib prokuröriaga kokku. Sul on õigus avaldada arvamust karistuse kohta. Lisainfot saad prokurörit.
- Kui tegu on teise astme kuriteoga, mille asjaolud on välja selgitatud ja mille suhtes puudub avalik menetlushuvi ning süüdistatav või kahtlustatav on kannatanuga leppinud, võib kohaldada **lepitusmenetlust**. Selleks on vaja mõlema poole nõusolekut. Lepituskokkuleppega võtab kuriteo toimepanija kohustuse tasuda kõik menetluskulud, heastada tekkinud kahju ning täita muid kokkuleppes toodud tingimusi.

Kontaktisik politseis või prokuratuuris ja tema andmed

.....

Kannatanu kohtlemise parimat praktika dokumendi koostasid:

Prokuratuurist: Kristi Mäe, Sirje Merilo, Saskia Kask, Eleliis Rattam, Merry Tiitus, Eliisa Sommer, Toomas Liiva, Raul Heido. Justiitsministeeriumist: Brit Tammiste, Olivia Ander. Politsei- ja Piirivalveametist: Kati Arumäe, Ege Ülend, Irina Tsugart, Helmer Hallik, Andres Kirsing. Sisekaitseakadeemiast: Tanel Tiks. Ohvriabist: Jako Salla, Kaisa Üprus-Tali. Pulse: Jannus Jaska.

Toimetanud:

Kalev Lattik